

Бончук Вікторія Павлівна,
здобувач вищої освіти
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник:
старший викладач кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор філософії у галузі права
Когут Іван Анатолійович

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право свідка відмовитися від надання показань щодо себе, своїх близьких родичів та членів сім'ї є загальновизнаним міжнародно-правовим стандартом і становить один із ключових елементів концепції справедливого судового розгляду, закріпленої у ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У теорії кримінального процесу зазначене положення традиційно визначається як «свідочий імунітет».

В Україні зберігається стійка тенденція до забезпечення захисту таємниці віросповідання як невід'ємного складника свободи совісті та релігії. Хоча чинне законодавство України не містить окремої норми, яка б прямо встановлювала кримінальну відповідальність священнослужителя за розголошення відомостей, отриманих під час сповіді, положення кримінального процесуального законодавства опосередковано гарантують охорону такої інформації.

Зокрема, відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК України, священнослужителі не можуть бути допитані як свідки щодо відомостей, одержаних ними під час сповіді віруючих. Зазначене положення ґрунтується на ч. 5 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», відповідно до якої ніхто не має права вимагати від священнослужителів розголошення інформації, отриманої під час сповіді.

Додаткові гарантії закріплені у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів (капеланів) в органах та установах, що належать до сфери управління

Державної пенітенціарної служби України». У зазначеному нормативно-правовому акті передбачено, що таємниця сповіді є недоторканою та охороняється законом. Забороняється оприлюднення, технічна фіксація та відтворення будь-якої інформації, отриманої під час сповіді. Такі відомості не можуть бути предметом досудового розслідування чи кримінального провадження, а також використовуватися як докази. Крім того, виключається можливість допиту священнослужителя, перекладача чи будь-якої іншої особи з питань, пов'язаних із конфіденційністю сповіді [1, с. 3].

Реалізація зазначеного положення забезпечується, зокрема, ч. 8 ст. 224 КПК України, відповідно до якої особа наділена правом відмовитися від надання відповідей на запитання щодо обставин, стосовно яких законом встановлено пряму заборону на розголошення інформації. Йдеться, зокрема, про таємницю сповіді, лікарську таємницю, професійну таємницю захисника, таємницю нарадчої кімнати тощо.

Крім того, особа має право не відповідати на запитання, якщо надана інформація може стати підставою для виникнення підозри чи обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення нею самою, її близькими родичами або членами сім'ї. Аналогічний правовий захист поширюється також на відомості щодо службових осіб, уповноважених на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також осіб, які здійснюють конфіденційне співробітництво з органами досудового розслідування [2].

Чинне кримінальне процесуальне законодавство допускає можливість звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати таємницю сповіді особою, яка довірила йому відповідні відомості. Зокрема, таке положення передбачене ч. 3 ст. 65 КПК України. Водночас зазначена норма викликає обґрунтовані дискусії в науковому середовищі, оскільки таємниця сповіді за своєю природою має абсолютний характер і не може бути обмежена волевиявленням особи, яка сповідалася.

Слід зауважити, що аналогічне положення містилося і в п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК України 1960 р., відповідно до якого священнослужитель міг бути звільнений від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила йому відповідні відомості. Зазначена норма зазнавала обґрунтованої критики з боку науковців. Зокрема, наголошувалося, що можливість звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати таємницю сповіді суперечить основоположним засадам

християнського віровчення та фактично становить втручання держави у внутрішні справи церкви.

Крім того, дослідники зосереджували увагу на тому, що канонічне право категорично забороняє священнослужителям розголошувати інформацію, отриману під час сповіді, під загрозою застосування суворих церковних санкцій. Відповідно до положень Духовного регламенту, священнослужитель за розголошення гріхів, почутих на сповіді, може бути позбавлений духовного сану.

Отже, таємниця сповіді повинна розглядатися як абсолютний різновид професійної таємниці, що виключає можливість звільнення священнослужителя від обов'язку її збереження за будь-яких обставин. У зв'язку з цим обгрунтовано видається висловлена у науці кримінального процесу пропозиція щодо виключення з ч. 3 ст. 65 чинного КПК України посилання на п. 5 ч. 2 цієї статті. Священнослужитель не може бути звільнений від обов'язку зберігати таємницю сповіді навіть за наявності згоди особи, яка довірила йому відповідні відомості [3, с. 71–72].

У абз. 2 п. IX.2 Соціальної концепції Української православної церкви наголошується, що навіть з метою сприяння діяльності правоохоронних органів священнослужитель не має права порушувати таємницю сповіді чи іншу охоронювану законом таємницю, зокрема таємницю усиновлення. Таким чином, конфіденційність інформації, отриманої під час здійснення духовного служіння, розглядається як безумовний морально-правовий обов'язок священнослужителя, що не може бути обмежений інтересами кримінального переслідування чи державного контролю.

Водночас абз. 4 п. IX.2 зазначеної Концепції акцентує увагу на особливій пастирській відповідальності священнослужителя у випадках, коли під час сповіді йому стає відомо про підготовку злочину. Документ підкреслює, що, безумовно дотримуючись таємниці сповіді, священнослужитель повинен вживати всіх можливих заходів для недопущення реалізації злочинного наміру. Особливе значення це положення має у випадках загрози життю та здоров'ю людей, зокрема при підготовці терористичних актів, масових убивств або виконанні злочинних наказів у воєнний час.

Соціальна концепція виходить із необхідності поєднання принципу абсолютної конфіденційності сповіді з моральним обов'язком запобігання тяжким злочинам. У зв'язку з цим священнослужитель зобов'язаний спонукати особу, яка

сповідається, до щирого каяття та добровільної відмови від реалізації злочинного наміру. Якщо ж такі пастирські заходи не дають результату, допускається можливість попередження потенційних жертв про небезпеку за умови нерозголошення імені сповідника та будь-яких відомостей, що можуть сприяти встановленню його особи [4, с. 90–91].

Д. А. Аббасова вважає, що таємниця сповіді у світському суспільстві не є абсолютною, тому положення ч. 3 ст. 65 КПК України про можливість звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати професійну таємницю за згодою особи, яка її довірила, слід зберегти. Водночас священнослужитель не може з власної ініціативи повідомляти про кримінальне правопорушення чи давати показання, оскільки це суперечить релігійно-етичним нормам. Натомість Л. Д. Удалова та В. В. Король виступають за виключення цієї норми з КПК України. На їхню думку, таємниця сповіді має сакральний характер і не може бути порушена навіть за згодою вірянина, адже це підриває свободу совісті та довіру до інституту сповіді [1, с. 5].

Отже, свідоцький імунітет священнослужителя є важливою гарантією забезпечення свободи совісті, віросповідання та права на конфіденційність сповіді у кримінальному процесі. Норми КПК України та спеціального законодавства загалом спрямовані на охорону таємниці сповіді, забороняючи допит священнослужителів щодо відомостей, отриманих під час здійснення духовного служіння. Водночас положення ч. 3 ст. 65 КПК України, яке допускає можливість звільнення священнослужителя від обов'язку зберігати таємницю сповіді за згодою особи, яка сповідалася, залишається предметом наукових дискусій.

Список використаних джерел

1. Гольдберг Н. О. Таємниця сповіді як різновид свідоцького імунітету у кримінальному судочинстві. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2026. С. 1–7.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

3. Поляк У. Ю. Деякі питання свідоцького імунітету у кримінальному процесі. *Національна юриспруденція в умовах глобалізації*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Тернопіль, 2017. С. 70–73.

4. Навроцька В. В. Свідоцький імунітет священнослужителя у кримінальному судочинстві. *Соціально-правові студії*. Вип. 3 (5). 2019. С. 88–96.